

De la literatura oral a la impremta

Literatura de canya i de cordill. Llibres religiosos

i ha formes expressives de caire oral que s'han mantingut fins el dia d'avui com ara les corrandes, contes, rodolins, dites, cançons i llegendes. Són mostres d'un saber tradicional que figuren en la ment de

moltes persones d'edat que recorden, d'una manera precària, moltes fetes i contalles associades a períodes de la seva infància i joventut, quan existia una literatura popular de caire oral creada i consumida pel poble. Més tard la impremta la fixà. En la literaturització sovint s'ha perdut el registre col·loquial, les varietats dialectals, els recursos lèxics, etc. Si el transcriptor és fantasiós i insegur el resultat pot ser poc científic i rigorós. ¶ Una part d'aquesta literatura oral passà a ser patrimoni d'una comunitat perquè fou escollida per representar els neguits, les forces, les representacions d'una determinada col·lectivitat. A partir del moment en què nosaltres la transcrivim, aquest material es converteix en literatura escrita, ben sovint amb moltes transformacions, literatura que, d'altra banda, es difon per altres canals i mitjans. Així podem dir que literatura oral i escrita s'oposen, en ser dues maneres diferents d'organitzar una cultura: la de la paraula i la de l'escriptura. Al llarg del segle XIX, diversos erudits, excursionistes, homes d'església han procurat transformar aquesta literatura popular d'àmbit oral a l'escrit. En aquest

procés, la impremta hi ha jugat un paper determinant. A les comunitats rurals amb una certa tradició de vida comunitària hom aprofitava el temps de segar i batre, el de la matança del porc, a l'hora d'espellofar blat de moro, per explicar i cantar tota mena de composicions. A les fàbriques de taps de Palafrugell, a la verema, en les feines manuals fetes en rotllana sorgien contaires espontanis que prenien la paraula. Donaven vida a uns relats que tots coneixien, però que només uns quants elegits sabien donar-los forma. ¶ La impremta ha anat recollint una part d'aquest material popular. En els catàlegs de les imprentes d'Olot, Banyoles, Figueres i Girona trobem mostres d'aquest quefer. Es tracta de la literatura anomenada «de canya i de cordill» que difon per un públic ampli plecs solts, fulls, romanços en vers o en prosa, auques, noticiaris d'actualitat sobre fets històrics o polítics, successos amb escenes de bandolers, sang i fetge, calendaris, pronòstics, etc. Uns impressors que obren botiga, desdoblats de llibreters, amb l'ajut de cantaires, revenedors, recitadors ambulants difonen aquest material a les places i mercats de les principals viles. A Catalunya, les viles de Barcelona, Lleida, Manresa i Mataró són els principals centres generadors d'aquesta producció. ¶ A Banyoles, trobem la figura desconeguda de Jacinto Sabater que es feia anomenar *el romancista de Bañolas*. A més d'editar a Banyoles una *Història de l'esforçat Cavaller Partinobles* (1846), va fer imprimir a Barcelona, suposem perquè tingués més difusió, un *Manual del festejador y de la festejadora* (Barcelona, Ignasi Estivill, 1847), que conté la *Relació del festeig de Ramon lo jornalero y Maria la Catalana*, models d'epístoles per adreçar-se a l'estimada en diverses situacions compromeses, versos sobre els desenganys de les parelles, etc. El volum de més d'un centenar de pàgines es clou amb una mena d'horòscop, La

✱ A.A. a. a. 1.	B.B. b. b. 2.	C.C. c.c.c. 3.	D.D. d. d. 4.	2. E.E.E. e.e.e. 5.	F.F. f. ph. f. ff. 6.
G.G. g. g. 7.	H.H. h. h. h. 8.	1. ³ I.I.I. i. i. i. f. f. fi. 9.	J.J.J. j. j. 10.	K.K. k. k. 11.	L.L. l. l. f. f. ll. 12.
4. M.M. m. m. 13.	N.N. n. n. n. 14.	O.O. o. o. 15.	P.P. p. p. 16.	Q.Q. q. q. q. 17.	R.R. r. r. z. 18.
S.S. s. s. s. s. st. 19.	T.T. t. t. t. t. 20.	U.U. u. u. v. 21.	X.X. x. x. 22.	Y.Y. y. y. 23.	Z.Z. z. z. z. 24.
7. A.B.C.D. E.F.G.H.I. J.K.L.M. 25.	N.O.P. Q.R.S.T. U.V.X.Y.Z. 26.	a.b.c. d.e.f.g.h. i.j.k.l.m. 27.	n.o.p. q.r.s.t.u. v.x.y.z.& 28.	8. Ba. be. bi. bo. bu. 29.	Va. ve. vi. vo. vu. 30.
Ca. ce. ci. co. cu. 31.	Cha. che. chi. cho. chu. 40.	9. Ga. gue. gui. go. gu. 41.	Ja. ge. gi. jo. ju. 50.	La. le. li. lo. lu. 51.	Lla. lle. lli. llo. llu. 60.
10. Na. ne. ni. no. nu. 61.	Na. ñe. ñi. ño. ñu. 70.	Qua. que. qui. quo. quu. 71.	Las 5. Vocales. a.e.i.o.u. 80.	11. Punto final. 81.	Dos puntos: (:) 90.
Coma distincion. (,) 91.	Punto y coma; (,) 100.	12. Admiracion. (!) 101.	Inter rogante; (?) 200.	(-) Parentesis y clausura. () 1000.	13. Acentos y Errores. (´) (¨) (ˆ) 1000.

Año 1783.

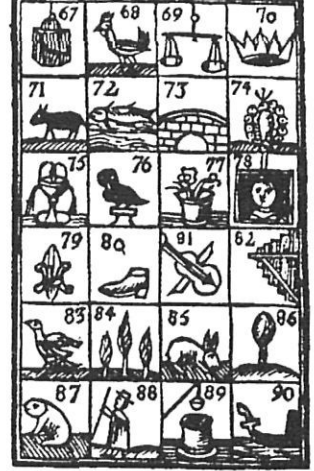
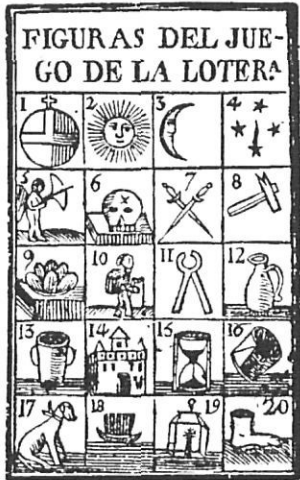

D'esquerra a dreta, una pàgina d'un volum de l'any 1783, destinat a l'ensenyament d'infants, amb la mateixa disposició de caselles que les auques i un full de 54 rodolins amb simbologia diversa, editat el 1750 pel valencià Agustí Laborda.

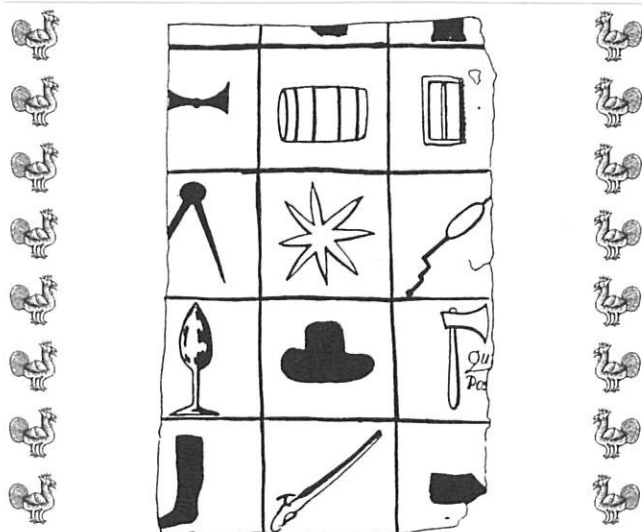
Bona Ventura de homens y donas seguint lo mateix mes del seu naixement. D'aquest impressor banyolí també hi ha publicada la Cançó d'En Barceló quant fonch á sitiar Gibraltar. Se podrá cantar a l'aire de la Lianò, Renovades y fetas estampar las dos per lo Romancista de Banyolas (Imp. de Campins y Pont, 1849). ¶ Dels arxius municipals de Salt i Girona que guarden bones col·leccions d'aquests materials, donem a continuació uns quants títols d'aquestes obres, un petit mostrari que és com una radiografia dels interessos dels lectors de l'època: *Nuevo y verdadero romance en que se declara por extenso la feliz victoria, que el dia 16 de abril de 1755 han conseguido Cinco jabeques de España en las costas de Alicante, mandados por el comandante D. Joseph Flon, contra tres Jabeques Argelinos en los que venian 350 personas. Turcos y 950 Moros, de los quales se han apressado entre Turcos y Moros 500, y entre ellos el célebre Pirata Archimuza con solo la pérdida por los Christianos del Capitan Don Pedro Helguero, muerto y otro, y seis heridos. Con lo demas que vera el curioso lector.* (Con licencia, Gerona, por Josep Bro, Impressor, a la plaza del Vino); *Diálogo entre el Rey y su dama.- Diálogo entre Julián y Perico.* (Imprenta de Pedro Corominas. Se halla en venta en

casa de Miquel Homs, calle de la Cort-Real, núm. 18. Gerona, s/d); *Sermón d'en Carnestoltes* (Girona, Imp. Peninsular, 1882), *Coblas en benefici dels Pobres Malalts del Hospital de la Vila de Sant Feliu de Guíxols* (Girona, A. Figaró, s/d); *Romans de la aparició que tingué Bernardette en la Cova dita de la Malavella, ó Masavella*, (Girona, Estampa de l'Hospici, 1862). Hi ha també les auques de la col·lecció de l'Arxiu Històric de l'Ajuntament de Girona, editades a Barcelona, sense fer constar la impremta ni data d'edició: *Antigua procesión del corpus*, *Historia de una carbonera*, *Historia de la revolución española acaecida en setiembre de 1868*, *Viaje al centro de la tierra*, *Vida del general Juan Prim*, *Vida de Juanito el flaco o el aprendiz sastre*, etc. ¶ A un altre nivell, els catàlegs i els inventaris d'impremtes ens donen molta informació sobre les preferències de la gent en matèria de lectura. En unes «Tarifa de preus» de l'any 1654, conservades a l'Arxiu Històric de l'Ajuntament de Girona trobem la llista dels llibres més venuts, els «bestsellers» de l'època, acompanyats dels llibres d'escola, volums que tots duen els preus de venda al públic: *Unas barcerolas*, *Uns salms*, *Uns vesprals*, *Una Magalona*, *un Comte Partinobles*, *Un Antoni*, *un Arasma*,

Dues mostres dels quatre cartrons que figuren al "Juego de la lotería" (1830). A sota un full de cinquanta-quatre rodolins i una auca.

Fragment d'una auca de pergamí del 1600-1640 que havia servit per jugar-s'hi diners i que fou trobat a l'arxiu parroquial de Santpedor fent de coberta d'un llibre.

Vinyeta (de final del set-cents) que retrata un ofici: l'escombriaire.

unes epistolas de Ciceró, Aphorismes Catalans, un Virgili, Un Torrellas, etc. ¶ Enric Mirambell en la seva *Història de la Imprempta a la ciutat de Girona* (1988) publicà diversos inventaris de llibres, com per exemple un de 1750, quan l'impressor Jaume Bro fa lliurament al seu fill Josep del material de la impremta, el fons editorial, quan aquest darrer decideix establir-se pel seu compte. De la relació de l'inventari en destaca, entre els llibres religiosos, les obres de ficció i romanços de caballeries: cent vint y cinch exemplars amagatzemats de *Partinobles*; cent *Chempis [Kempis] en llatí*; cinquanta *historias de Don Pedro de Portugal*; cinquanta *llibres de la Cortisanía: cent donselles Theodoras que té quatre fulls*; cent *llibres de la Missió d'Escornabou que te tres fulls*; vint y sinch *llibres de Robert lo Diable*; dotse *historias de Bernardo del Carpio*; cinquanta *vidas de fra Garí que té dos fulls*, etc. La possessió de llibres a través d'inventaris «post-mortem» és una altra manera de conèixer els hàbits lectors dels nostres avantpassats. En un que van publicar N. Figueres, J.M. Grau i R. Puig trobem, entre els llibres de Jaume Raig Terradas, pagès de Vidreres (1774): «lo llibre del Roser, usat»; «lo pelegrí [*Llibre del romiatge del venturós pelegrí*]; «los set Psalms penitencials, usat»; lo llibre de Carlomagno, usat». Els llibres populars d'aquest pagès són molt diferents dels que trobem en altres inventaris coetanis, en aquest mateix treball, de comerciants i metges d'Anglès i Blanes. ¶ La literatura religiosa es troba en la confluència de la història i de l'antropologia. Des de les adaptacions medievals catalanes de la *Llegenda Daurada* de Jaume de Voragine i les històries de sants, fins arribar a la Renaixença en la qual participà la plana major de la nostra església, bona part de la nostra literatura popular és molt densa en obretes religioses que tenen una gran difusió. Sobre aquest

tema hi ha un inventari d'obres populars catalanes d'abans del segle XIX, fet per Pere Bohigas. Així doncs, les manifestacions religioses populars en diades assenyalades (passions, pastorets, cobles, goigs, tractats de pietat) seran un altre focus vigorós de transmissió literària. Clergues, creients, ordes religioses tenen necessitat de difondre uns materials senzills per al poble, com ara novenaris, doctrines, vides devotes, «alivio dels morts», etc. Un d'aquests llibres de capçalera és el *Tractat de la imitació de Christo i menyspreu del Mon. Del Venerable Thomas de Kempis, Canonge Regular del Ordre de Sant Agustí. Dividit en quatre Llibres, traduït en llengua Catalana de son Original Llatí, per lo Reverend Pere Bonaura, Prevere y Beneficiat de la Iglesia Major de Sant Joan Baptista de la Fidelissima Vila de Perpinyà del present Bisbat d'Helna, a honra i glòria de Déu y de la Puríssima Verge Maria Mare sua y del Precursor Sant Joan, Patró nostre*. Tres edicions gironines estampades per Narcís Oliva i Francesc Bró, amb llicència de 1739, i una altra de Josep Bro, s/d. També n'he vist una altra d'impresa a Figueres (Porter, 1767). Josep Ullastre (Banyoles, 1690-1762) publicà l'*Exercici del Cristià* del qual, entre 1733 i 1763, es feren vint-i-sis edicions. Hi ha però també un censal de follets, de petites publicacions encara no quantificades que contenen material divers per estudiar. L'educació religiosa i espiritual dels nostres avantpassats ens posa en contacte amb un món poc explorat. Gremis, confraries, associacions religioses difonen la poesia de certamen, els tractadets de tipus pràctic, objecte de lectura i de meditació constant. Un dels cicles més productius és el dedicat a la Verge Maria del Roser, la devoció a la qual estava molt estesa arreu. Una de les moltes edicions del *Llibre dels miracles de Nostra Senyora del Roser* fou impresa a Girona (Geronim Palol, 1686).

